

In: Suat Kolukırik (haz.):
Yeryüzünün Yabancıları Çingeneler,
S.95-112,117-127
İstanbul 2007

Köln Şehri ve Çevresinde Yaşayan Çingeneler: Genel Bir Değerlendirme

Rüdiger Benninghaus

Giriş

Köln, Kuzey Ren Vestfalya eyaletinin en büyük şehridir ve nüfusu bir milyon civarındadır. Köln'de yaşayan Çingenelerin sayısını kimse tam olarak bilmemektedir. Ancak tahminen 7.000 Çingenenin bu bölgede yaşadığı söylenebilir. Bu bilgiye ek olarak Almanya'da yaşayan Çingenelerin toplam sayısının 100.000-130.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Köln'de yaşayan Çingeneler homojen bir grup değildir. Menşei, hukukî statüsü (vatandaş - mülteci - "turist"), dil (diyalekt), din ve adetler bakımından birbirlerinden farklıdır. Özellikle hukukî statüleri sosyal konumlarını etkilemektedir ve mülteci olarak gelen Çingeneler (çoğu Roma grubundan), Almanya vatandaşı olan Çingenelere nazaran daha kötü bir durumda yaşamaktadırlar. "Turist" olarak ya da tamamen "kaçak" bir durumda olan ve çoğu Bulgaristan ve Romanya'dan gelen Çingeneler daha "özgürdürler" fakat hiç bir sosyal güvenceleri yoktur. Bu nedenle her an ülkelerine geri gönderilebilme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Köln şehrinde 15.000 ila 20.000 arasında "kaçak" insanın yaşadığı tahmin edilmektedir ve bunların arasında Çingenelerin sayısı hiç de az değildir.

Bu makalede Köln ve çevresinin çeşitli Çingene grupları kısaca tanıtlıp onların sosyal durumları hakkında bilgi verilecektir. Söz konusu bölge hakkında köklü ve geniş bir araştırma yapmak kolay bir iş olmadığı gibi, henüz bu konuda yapılmış bir çalışma da mevcut değildir. Bu nedenle genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Özellikle her hangi bir şehir veya bölgedeki Çingenelere baktığımızda detaylara inip aralarındaki kültürel ve menşei farkları hesaba katmamız gerekir. Buna ek olarak Çin-

gene gruplarının sınıflandırılması kendi başına bir meseledir ve bu konudaki çalışmalar büyük ölçüde eksik ve kısmen de yanlışlardır.¹ Aşiret, kabile, sülâle ve meslek isimleri, yöre adlarından kaynaklanan isimleri, kendileri kullandıkları ve komşu Çingene ve gace² grupları tarafından verilen adlar çok karışık bir durumu oluşturmaktadır.

Sinti Grupları

Çingenelerin Almanya'daki varlığına ilk kez 1407 yılında rastlanılmakta ve bir Alman şehrinde (Hildesheim) görülen Çingene grubundan bahsedilmektedir.³ Bunlar bir ihtimalle bugün Sinti⁴ olarak tanınan Alman Çingeneleridirler. Öte yandan günümüzde Almanya ve Köln'de yaşayan

1 Bunu daha önce değişik araştırmacılar da vurguladılar: Münzel 1981, s.24: "Zwei Jahrhunderte Zigeunerforschung und über 10.000 Publikationen haben keine Ordnung in diese Stämme bringen können." (İki yüzyıllık Çingene araştırmaları ve 10.000'den fazla yayın bu grupları bir düzene koyamadı). Ve (s.23): "Die Beforschten jedenfalls verärgern den Forscher durch widersprüchliche Aussagen. ... Überdeutlich wird dieses Forscherdilemma z.B. beim Durcheinander der Stammesnamen und -abgrenzungen." (Araştıranlar ise araştırmacının kafasını çelişkili bilgilerle karıştırdılar. ... Araştırmacının problemi mesela, karma karışık aşiret isimleri ve aşiretleri ayırmasından belli olur.") Münzel, o konudaki bir kaç kaynağı yan yana koyduğunda (s.23-24) bu meseleyi güzel bir şekilde açıklamıştır. Rakelmann 1988, s.88: „Diese scheinbare Unordnung offenbart ein grundsätzliche Problem bei der Erfassung zigeunerischer Stämme. In den unzähligen Veröffentlichungen zum Thema zeigt sich immer wieder dieselbe Verwirrung; ...“ (Bu görüşe göre düzensizlik, Çingene gruplarının kaydedil-mesinin temel nedenini gösteriyor. Konu hakkındaki sayısız yayınlarda hep aynı telâş ortaya çıkıyor). Ve (s.89): "Ob die Stammeseinteilung nun nach der Sprachgruppe, der Berufsgruppe oder der Nationalität vorgenommen wird, die Versuche einer eindeutigen Festlegung bringen in jedem Fall irreführende Ergebnisse. Bestenfalls geben sie ein Abbild der Stammeseinteilung von jener Gruppe aus gesehen wieder, von der der Forscher Informationen bezog." (Aşiretlerin farklılığı ister dil grubuna göre yapılsın, ister meslek grubuna veya milliyetine göre, kesin bir sınıflandırma her zaman yanıtılan sonuçları getiriyor. En iyi ihtimalle, araştırmacıya bilgi veren bir grubun kendi görüşüne göre grup sınıflandırmasını yansıtıyor.). Vossen kendisinin verdiği Çingene gruplarının listesinin (Vossen 1983, s.142-156) eksik olduğu kabul ediyor (s.157).

2 Değişik Çingenece diyalekterinde Çingene olmayanlara verilen bir ad (çoğul).

3 Gilsenbach 1997, s.45; Djuri/Becken/Bensch 2002, s.195. Bu eski dokümanın çevirisi Hildesheim belediye arşivinin web sayfasında bulunur: http://www.stadtarchiv-hildesheim.de/publikationen/dok_52_weinamt.htm (26.3.2006). Bazı kaynaklar yanlışlıkla 1417 senesini veriyorlar ki o senede yine Hildesheim'de Çingeneler dosyalara girdiler (Gilsenbach 1997, s.47). "Tatteren" (her halde onları Tatarlara benzetmişler) diye geçiyorlar bu kaynakta. Bugüne kadar İskandinavya'da ve eskide de kuzey Almanya'da bu isim Çingeneler için kullanılıyor.

4 "Sinti" çoğuldur, bir erkek "Sinto"dur, bir kadın "Sintitsa" (çoğul: "Sintitse")

Sinti Çingeneleri homojen bir grup değildirler. Onların en büyük ve yerli sayılan grubu Alman Sinti (Gacikane Sinti) grubudur. Bu grubun da genellikle dolaştıkları bölgeye göre alt grupları vardır (Praistike Sinti, Efta Wangengere, Schlesingere v.b.). Köln'deki Alman Sinti Çingeneleri bu bölgeye Almanya'nın değişik bölgelerinden gelmişlerdir. Belki çoğu Almanya'nın Palatina, Württemberg, Bavyera ve Vestfalya, bugünkü Fransa'nın Alsas ve Polonya'nın Silezya civarlarından gelenlerdir.⁵

Bugün Alman Sinti diyalektiği (Sintetikes)⁶ büyük bir oranda Almanca kelimelerle karışmış durumdadır ve diğer Çingene gruplarıyla iletişimde zorluklar yaşanmaktadır. Sinti'nin Nazi döneminde ve İkinci Dünya Harbinden sonra Alman vatandaşlıkları ellerinden alınmışsa da, bugün çoğu Alman vatandaşlarıdır.⁷ Onların çoğu Katolik kilisesinin üyeleridirler, yalnız Protestan bölgelerinde yaşayan Sintiler Protestandırlar. Son 15 sene içerisinde ise Pantkotçular⁸ Sinti Çingeneleri arasında epey taraftar kazanmış görünmektedir. Günümüzde Sinti'lerin çoğu yerleşik yaşama geçmiştir. Fakat yaz aylarında Almanya ve komşu ülkelerde karavanlarla dolaşanların sayısı da az değildir. 1975'te Köln belediyesi Roggendorf-Thenhoven semtinde Alman Sinti'nin bir grubuna 18 adet özel ev yaptırmıştır.⁹ Bir çıkmaz sokak yalnızca onlara aittir. Onun dışında şehirde dağınık olarak yaşayan Sinti'de vardır.

5 Köln'de ve çevresinde bulunan bazı Alman Sinti sülâleleri bunlardır: Reinhardt, Metzbach, Steinberger, Meinhart, Winter, Winterstein, Kiefer, Landsberger, Schmidt, Kreuz, Wolf, Weiss, Franz, Blum, Schopper, Richter, Bamberger, Berger, Kobi, Wagner, Seeger.

6 Her ne kadar Sinti dillerini "gizli" tutmak istese de, bir kaç eski yayın dışında yeni araştırmalar da vardır: Reinhardt 1976 ve Holzinger 1995 (bu yazar maalesef Sinti ve Lalleri diyalektleri karıştırıyor). Bundan başka Kitabı Mukaddes'ten bir kaç tane Sintetikes çevirisi yapılmış.

7 Vatandaşlık konusunda: Klebe 1974; Weiler 1979, s.174-177; Jochum 1985; Anonim 1990 ve 1995; Willems 1992 ve Jansen 1995.

8 Çingeneler arasındaki Pantkotçuluk konusunda bkz. Chornnsky 2006; Gay y Blasco 1999/2000. Pantkotçu cemaatlar (Çingenelerinkiler de öyle) çeşitli örgütlere bağlıdır. Bazılarının websayfaları: <http://www.liebe-demut-einigkeit.de/index2.html> (26.11.2006; bu grup özellikle Lalleri'den oluştuğunu gözüküyor); başka benzer misyonerci gruplar da Almanya'daki Çingeneler arasında taraftar kazanıyor: <http://www.zigeunermission.org/deutschland.html> (26.11.2006).

9 Sobeck [1972]; Weiler 1979, s.165-168, 178-191; K.1980, s.23; Sozialdienst Katholischer Männer e.V. (ed.) 1981 (sayfasız).

Sinti Çingenerin geleneksel meşguliyetleri özellikle müzisyenlik, cambazlık at satışı, sepetçilik, bileycilik ve çerçicilik (küçük ev eşyaların satışı). Bu mesleklerden bazıları artık günümüzde geçerliliğini kaybettiğinden işsizlik oranları yüksektir. Buna bağlı olarak sosyal yardım alarak geçimini sağlayanların oranı hızla artmaktadır. Bazıları bugünlerde hurdacılık, eski mobilya tamiri, satışı ve halı pazarlama yoluyla uğraşmaktadırlar.

Okur-yazar oranı Sinti arasında hala düşük olduğundan yüksek tahsil görmüş olan Sinti'ye nadir rastlanır. Sinti'nin tabu adetleri yüksek işsizliğin özel sebeplerindedir.⁹ Genellikle Sinti örgütlenmesine karşıdırlar, fakat 1982 yılında "Zentralrat Deutscher Sinti und Roma" ("Alman Sinti ve Roma Merkez Konseyi", merkezi Heidelberg'tedir) kurulmuştur.¹⁰ Derneğin taşıdığı isim bağlamında, Roma adını taşıyan Çingeneri de içerisine aldığı düşünülebilir fakat bu örgüt ve çeşitli eyalet şubeleri esasen Sinti kuruluşlarıdır. "Zentralrat" Sinti Çingenerinin en büyük örgütüdür, bununla birlikte Köln'de muhalif bir Sinti örgütü de kurulmuştur. "Sinti-Allianz Deutschland" ("Almanya Sinti Birliği").¹¹

İkinci büyük Sinti grubu Lalleri diye geçen Çekiya (Bohemya)'dan gelen Çingenerlerdir. Her ne kadar onların diyalekti¹² ve adetleri Alman Sinti'ye benzerseler de bazı araştırmacılar, onların Roma Çingenerinden olduklarını tahmin etmektedir.¹³ İkinci Dünya Harbinden önce de küçük Lalleri grupları Almanya'da dolaşmışlardır.¹⁴ Ancak bugün Köln'de yaşa-

yan Lalleri¹⁵ savaştan sonra Çekiya bölgesinden gelmişlerdir. Köln belediyesi Lalleri grupları için 1978'de Longerich mahallesinde bir sokakta 15 konut inşa etmiştir.¹⁶

Lalleri gruplarının ekonomik ve sosyal durumu Alman Sinti'lerin durumuna benzemektedir. Esasen Katolik olan Lalleri grupları gittikçe Pantkotçulara kaymaktadırlar. Alman Sinti'ye nazaran Lalleri biraz daha gezgincidirler. Bildiğim kadarıyla Almanya'da Lalleri derneği¹⁷ bulunmamaktadır. Aralarından bazıları Sinti örgütlerine üyedirler.

Lalleri soyadlarının çoğu Almanca adlarıdır, yalnız bazıları Çekçedir. Bazı soyadlarının Alman Sinti'den "çaldıkları" söylenir.¹⁸ Lalleri'nin bir kısmı Alman vatandaşlığı girememişlerdir. Vatandaşlığı geçmeyenler, vatansız statüsüyle yaşamaktadırlar.¹⁹

İkinci Dünya Harbinden çok sonra (büyük bir kısmı 1980'lerde) Yugoslavya'dan küçük sayıda Sinti Almanya'ya göç etmeye başlamıştır. Bunlar genellikle Sırbistan'ın Vovvodina bölgesi ve kısmen de Hırvatistan'dan gelenlerdir. Köln'de tahminen en az 30 hanede oturmaktadırlar ve Kölnberg denilen sosyal bir mesele oluşturan semtte ikamet etmektedirler. Almanca veya Slavlaşmış Almanca isimleri taşırlar.²⁰ Belki kısmen Lalleri kökenlidirler. Diyalektleri ise hem Alman Sinti hem Lalleri'den biraz farklıdır. Bugün itibarıyla, Alman kökenli olarak ("Volksdeutsche") kabul edilip, yaşamlarını devam ettirmektedirler.

Yukarıda saydığımız Sinti grupları dışında az sayıda da olsa Macaristan, İtalya ve başka batı Avrupa ülkelerinden gelen Sinti gruplarına Köln'de rastlamak mümkündür.

9 Alman Sinti'nin okul problemleri konusunda bkz. Wurr/Träbing-Butzmann 1998; Heupel 1999; Thomas 2000.

10 Vossen 1983, s.106. Bu kuruluşun websayfası: <http://zentralrat.sintiundroma.de>. Onun çalıştığı bir kültür ve dokümantasyon merkezi var: <http://www.sintiundroma.de/index> (26.11.2006).

11 Şu iki kuruluşun ilk görüntüde olan farklılıkları şunlardır: "Zentralrat", Almandaca eskiden beri Çingener için kullanılan "Zigeuner" terimine karşı çıkıyor. "Sinti-Allianz" ise o terimi savunuyor. "Sinti-Allianz" bunun dışında Zentralrat'ın kendisini tek Sinti'yi temsil eden örgüt iddiasına karşı çıkıyor. Sinti-Allianz'ın web sayfası: <http://www.sinti-allianz-deutschland.de> (26.11.2006).

12 Almanya'daki Lalleri diyalekti araştıran yeni yapıtlar pek yok. Fakat genç Lalleri'nin bir müzik grubu onların diyalektinde söyledikleri türkülerini web sayfasında bulunur: http://www.melanie-terres.de/songbook/songbook_1.php (26.3.2006). Eski bir araştırma olarak özellikle Gilhat-Smith'ten (1908) bahsetmek gerekir.

13 Münzel 1981, s.24.

14 Arnold 1965, s.91. Naziler Almanya'da yalnız bin civarlarında Lalleri saydılar.

15 Köln ve çevresinde yaşayan bazı Lalleri sülaleleri bunlardır: Schneeberger, Klimt, Weinrich, Walter, Kraus, Waitz, Rosenbach, Ru_i_ka, Daniel, Peter, Burianski.

16 K.1980, s.22; Sozialdienst Katholischer Männer e.V. (ed.) 1981 (sayfasız).

17 Hamm (Vestfalya) şehrinde Lalleri, Alman Sinti'den daha kalabalıklaşmış (bkz. Holzinger 1995; Brand 2001). Orada bir dernek olup olmadığı bilinmiyor. Köln'de ise 2006'da ekseriyetle bazı Lalleri tarafından bir dernek kurulmuş; fakat dernek isminde "Sinti" geçiyor, "Lalleri" değil.

18 Bunu hem Alman Sinti'den sık sık duyulur. Naziler de onu belirttiler (Döring 1964, s.80; isimler hakkında: Ritter 1941, s.487-489)

19 Sozialdienst Katholischer Männer e.V. (ed.) 1981 (sayfasız).

20 Köln'de bulunan bazı "Yugoslav" Sinti sülaleleri özellikle şunlardır: Riter, Horn, Brand, Dikan.

Roma Grupları

Çingenerler'in Roma gruplarının ancak 1860'tan sonra batı Avrupa'ya göç ettikleri düşünülür.²¹ Sebep olarak Eflâk (Romanya) ve Moldavya'da Çingenerlerin kölelik devrinin sona ermesi gösterilmektedir.²² Fakat tüm doğu ve güneydoğu Avrupa'daki Çingenerler köle olmadıklarına göre daha önce de küçük sayıda da Roma'nın Almanya'ya sığındığı düşünülebilir.²³ İlk olarak Kalderaşa (Kelderara) ve daha küçük sayıda Çurara Roma grupları Rheinland bölgesine (Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin batı kısmı) gelmişlerdir. Kalderaşa grubun geleneksel mesleği bakırcılık ve kalaycılıktır. Maddî durumları da bugüne kadar iyi olarak görülürdü. Bugünlerde ise eski meslekleri geçerliliğini kaybettiğinden halı ve araba satışı işleriyle geçimlerini sağlamaktadırlar. Soyadlarının çoğu Almanca değil, Lehçe ve Macarca soyadlarıdır.²⁴ Tüm Almanya'daki Çingenerler arasında kimliklerini en az gizleyen grup Kalderaşa'dır.

1900'lü yıllarda Rheinland bölgesine Lovara olarak adlandırılan başka bir Roma grubu doğudan gelmeye başlamıştır.²⁵ Lovara'nın geleneksel mesleği (isimleri buradan kaynaklanıyor) at satıcılığıdır. Bugünlerde Lovara halı ve tekstil ürünleri satışı yaparak geçimlerini sağlamaktadır. Lovara grubu Almanya'ya geldiğinde çavukça Macarca soyadları bırakıp kendilerine Alman evrakları ve soyadları sağlamaya uğraşmışlar ve bugün genellikle Alman soyadları (genellikle Sinti'nin soyadları) taşırlar.²⁶

Kalderaşa, Lovara ve Çurara gibi Roma grupları yüz yıldan fazla bir süre Almanya kaldıkları için bazen Alman Roma diye de adlandırılmakta-

dırlar. Bazı Roma grupları onları Sasetke veya Sastike Roma (Saksonya'lı, yani Alman Roma) diye adlandırır. Alman Sinti ve Roma olarak ulusal azınlık statüsünü kazanabildiler.²⁷ Buna rağmen yeniden Alman vatandaşlığına girmekte zorluk çekmişlerdir.²⁸

Almanya'ya geldiklerinde Alman Roma grupları Katolik olarak görül-müşlerdir. Ancak Sinti'lerde olduğu gibi "Pantkotçular" Kalderaşa ve Lovara'lar arasında da taraftar kazanmaya devam etmektedir. Kalderaşa ve Lovara örgütleri Almanya'da çok fazla değildir.²⁹ Aralarından bazıları diğer Çingene örgütlerine üye olmaktadır.

Köln'de Kalderaşa veya Lovara dağılık olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Bunlar arasında Çurara grubundan³⁰ az sayıda nüfus bulunmaktadır. Lovara ve Kalderaşa'nın Polonya'daki akrabalık bağlarını kullanarak Almanyaya göç etmeye çalıştıkları bilinmektedir. 1950'lerden sonra Polonya'dan büyük sayıda bir Kalderaşa grubu Almanya'ya gelmiştir. Son dönemlerde ise bir kaç zengin Lovara'nın İsviçre ve Liechtenstein üzerinden Bonn şehrine gelmiş oldukları söylenir.

Köln'de en kalabalık Çingene topluluğu eski Yugoslavya'dan gelen Roma gruplarından oluşmaktadır. Bir kısmı işçi olarak 1960'larda,³¹ bazı küçük gruplar da 1970'li yıllarda gelmişlerdir.³² Çoğunluğu ise Yugoslavya'daki savaşlardan kaçıp mülteci olarak gelenlerdir. Onların çoğu "iltica"

21 Lucassen (1990, s.36, 324) 1868 senesi için Macaristan'dan gelen kalaycıların (Kalderaşa) izleri Hollanda arşivlerinde bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Arnold 1965, s.84-86.

22 Bu düşünceye pek çok kaynakta rastlanır, burada yalnız bir kaç tane verelim: Vossen 1983, s.55-60; Hancock 1987, s.37; Djuri_/Becken/ Bengsch 2002, s.133-136.

23 Fraser (1992, s.137) bu düşünceyi savunup bir kaç örnek vermektedir. Acton (1993, s.78) ise ona hak vermek zorunda kalmıştır.

24 Köln ve çevresinde bulunan bazı (Alman) Kalderaşa soyadları şunlardır: Goman, Czory, Demeter, Biela, Kwiek, Cyril. Belki aralarında esas Çurara da var.

25 Genel olarak: Fraser 1992, s.138. Hollanda için: Lucassen 1990, s.129, 132 ve 340. Rheinland bölgesindeki arşivlerde örnekler bulunur.

26 Nazi 'araştırmacılar' da farkına vardılar: Justin 1943, s.21. Ayrıca bkz. Döring 1964, s.79; Arnold 1965, s.86. Köln'de yaşayan bazı (Alman) Lovara sülaleleri şunlardır: Wernicke, Pohl, Strauß, Rose, Grünholz, Grabowski.

27 1.2.1998 tarihinde "Rahmenübereinkommen des Europarates zum Schutz nationaler Minderheiten" (Avrupa Konsey'in Millî Azınlıkları Koruması Çerçeve Anlaşması) faaliyete geçti. Bundan başka aynı senede çıkan "Europäische Charta der Regional- oder Minderheitensprachen" (Bölgesel veya Azınlıklar Dillerinin Avrupa'daki Temel Kuralları) o konuda önemli bir anlaşmadır. Almanya'daki Çingenerlerin azınlık statüsünün gelişmesi konusunda bkz. Zentralrat Deutscher Sinti und Roma 1994; Marten-Gotthold 1998; Esser 1999, s.55-56; Bundesministerium der Justiz (tarihsiz, 1999) ve Open Society Institute 2003, s.93. Pratik olarak bu tip anlaşmalar Almanya'daki Çingenerlere çok şey kazandırmamıştır.

28 Hase-Mihalik 1987; Willems 1992.

29 Son zamanlarda ise Jane Kwiek diye genç bir Kalderaşa bayan "Bildungsinitiative Sinti und Roma in Offenburg" (Offenburg Sinti ve Roma eğitim inisiyatifi) diye bir dernek kurdu. Hamburg'daki "Roma und Cinti Union" daha çok Polonya'dan gelen Roma'dan oluşuyormuş. Frankfurt/Main'de Alman Roma tarafından kurulmuş derneği var.

30 Örneğin Demestre sülalesi.

31 Kenrick (2001, s.419) özellikle Karadağ'dan Roma işçi göçüne katılma olduğunu yazıyor. Makedonya'dan gelen Roma işçiler arasında da büyük bir grubun olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bkz. Ackovi_ 2004.

32 Kenrick/Bakewell 1988, s.10.

kanununa uygun biçimde başvurmadıklarından çok sallantılı bir kalma statüsüyle burada yaşamaktadırlar.³³ Genellikle kendilerine üç aylık oturma verilmektedir. Fakat yabancı polisi onları her an "Yugoslavya'ya" geriye gönderebilir. Bunlar arasından bazıları 15 yıldan fazla bir süredir kalabalık yurtlarda yaşamaktadırlar. Belli bir grup grev ve yürüyüşler yaptıktan sonra 1990'ların ilk yıllarında daha sağlam bir oturma hakkı kazanabilmişlerdir. Özellikle Makedonya'dan gelen Roma grupları bu hakkı kazananlardır. Rheinland bölgesindeki merkezleri Düsseldorf şehrine taşınmıştır. Burada iki tane cami'nin yapımında yer almışlardır. Düsseldorf'taki Makedonya Roma grupları arasında bir kaç tane serbest iş adamı da bulunmaktadır.

Eski Yugoslavya'dan gelen Roma grupları din, dil ve adetler bakımından homojen bir grup değildir. Makedonya, Kosovo ve kısmen Bosna, Karadağ ve güney Sırbistan'dan gelenler arasında Müslümanlar çoğunlukta. Girişte bahsettiğimiz Çingene grupları sınıflandırmasının problemi özellikle Yugoslavya Roma gruplarında görülür.³⁴ Bazen bir üst adlandırma olarak Sırp Roma diye bir isme de rastlanılır. Bununla birlikte onlar arasında değişik gruplar bulunmak-tadır. Ortak noktaları ise Sırbistan'dan gelmeleri ve Sırp Ortodoks Hıristyanları olmalarıdır. Bazıları artık başka bir grup adı bile bilmiyorlar. Konuştıkları dil Kalderaşa diyalektine yakın diyalekt-lerdir (veya onun alt diyalektleri).³⁵

Yaşam tarzlarına göre başka bir adlandırma, hala veya yakın zamanlara kadar göçebe hayatını yaşayan Roma'ya verilen Çergara (Çergariya/Çergaşiya/ Çergayra) isimdir. Leyaşa, Gurbetiya veya Cambaziya adları esasen aynı gruplara verilen değişik isimlerdir. Dil olarak yine Çingence'nin (Romane/ Romanes) Eflâk grubuna³⁶ ait Kalderaşa diyalektine yakın olan diyalektleri konuşurlar. Din olarak aralarında hem Ortodoks Hıristyanlar hem de Müslümanlar bulunur.

Sırp Roma'nın Köln'de bulunan bazı grupları; Şilingariya, Mirşariya (sözde leş yiyenler) ve Çuruganiya'dır. Şu üç grup Köln'de kalabalık ola-

rak bulunmaktadır. Kopilariya, Kayn(y)ariya (tavuk çalanlar anlamına geliyor), Katunariya (tekstil ticaretiyle uğraşanlar) ve Kalderaşa kolu olan Bankuleşti grubu (eskide bakırcılar). Bütün bu gruplar Kalderaşa diyalektleri konuşup Sırp-Ortodoks'turlar.

Müslüman Çingeneleler

Horahane (Xoraxane) ve Khorane Roma³⁷ adı ise ya Müslüman olan ya da ekseriyetle Türkçe konuşan veya en az bir Müslüman ismi taşıyan Roma'ya verilir. Bu ismin anlamı ise bölgeden bölgeye biraz değişmektedir. Diğer bir ifadeyle belirgin bir isim değildir. Böylece Müslüman olan Arliya Roma grubu esasen Horahane Roma'dandırlar. Fakat bazıları Türkçe konuşmadıklarından bu genel tanımlamayı kabul etmiyorlar. Onlar, bu ismi bazen Turski Tsigani (Türk Çingeneleleri), Yarımagali veya Mısırmangır diye geçen Türkçe konuşan Roma'ya vermektedirler. Arliya'lar özellikle Makedonya'da ve kısmen Kosovo'da yaygın ve genellikle uzun zamandan beri yerleşik olan Roma'dırlar. Arliski diyalektiği (alt diyalektleriyle) Eflâk diyalektleri konuşmayan grubuna bağlıdır. Arliya'da bulunan alt grupları olarak özellikle Topanliya, Barutçıya, Macuriya ve Priştevatsiya sayılabilir. Onlar özellikle Üsküp'te bulunur. Yine Arliski diyalektleri konuşan bir kaç tane küçük ve Köln civarlarından sadece tek tük bulunan Müslüman Roma grupları daha vardır: Yujariya/ Konoplyariya (ipçilikle uğraşanlar), Koşniçariya/ Sepetçiye (sepetçilikle meşgul olanlar) ve Gavutne Roma (köylü Roma). Gavutne Roma arasında az olsa da Ortodokslar bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen son üç grup ekseriyetle Makedonya'dan gelmişlerdir. Geçmişte Arliski Romanesi konuşan, fakat sonra Arnavutlaşan, özellikle Kosovo'dan, kısmen de Makedonya'nın batı bölgesinden gelen Müslüman Roma grubuna Aşkaliya (veya Malyok) denir. Onların bir kısmı Kosovo harbinden kaçıp Almanya'ya Arnavut mültecisi olarak gelmişlerdir. Arnavut harbinden bir süre sonra tekrar Kosovo'ya geri gönderildiklerinde esasen Arnavut olmadıklarını Alman makamlara anlatmakta zorluk çekmişlerdir. Daha memleketlerindeyken 1990 yıllarda Aşkaliya grubundan ayrılan yeni bir 'etnik grub' olarak Balkan Mısırlılarına ortaya çıkmıştır.⁶² Onlar

33 Mülteci Roma'nın yasal ve sosyal durumunu Hermes (2001) özetliyor. Holl (2005b) Köln belediyesinin Roma mültecilerine karşı takındığı politikayı anlatıyor.

34 Eski Yugoslavya Roma grupları için bkz. Uhlík 1958.

35 Sırbistan'daki Kalderaşa diyalekti için bkz. Boretzky 1994.

36 Romanes'in Eflâk grubuna giren Romani diyalektlerinde özellikle Romen dilinin çok izleri bulunur. Bkz. Hancock 1995.

37 Xoraxane Roma (genel olarak) için bkz. Lockwood 1986, Piasere 1992.

Çingene ve Hindistan kökenli olmak yerine Mısır'dan gelmiş olmayı tercih etmektedirler. Bu grup Köln'de fazla bir nüfusa sahip değildir. Kuzey Ren-Vestfalya'nın bir kenti olan Mülheim/ Ruhr'da dernekleri vardır.³⁸

Diyalekleri bir nevi Aliski ile Gurbetski arasında olan bir Roma grubu Bu(r)gurciya, Kovaçiya veya Arabaciya diye bir Müslüman Roma grubu özellikle Makedonya ve Kosovo'dan Rheinland bölgesine göç etmiştir.³⁹ Bu adlandırmaları geleneksel olarak farklı demircilik işleriyle uğraşmalarından kaynaklanmaktadır.

Makedon-Ortodoks olan ve Makedonya'dan gelen Gacikane Roma grubu üyesi alanların sayıları da Köln'de azdır. Gacikane Roma, Makedonca veya Makedonca ile karışmış bir Romanes dili konuşmaktadırlar. Genellikle Çingene kimliklerini gizletmeyi tercih etmektedirler. Yine Köln'de sayısı az olan kısmen Müslüman, kısmen de Makedon-Ortodoks olan, fakat Kalderaşa diyalektiğinin bir çeşidini konuşan Meçkariya veya Maimunciya (ayı veya maymun oynatanlar) diye adlandırılan ve yine Makedonya'dan gelen bir Roma grubu daha vardır.

Köln'de özellikle Karadağ, Bosna ve Sırbistan'dan gelen bazı Roma aileleri ve onların çocukları arasında hırsızlık ve kapkaççılık işleriyle ilgilenenler büyük bir rahatsızlığı da yol açmış görünmektedirler. Ancak bu problem büyük ölçüde belediyenin ve hükümetin yanlış mülteci politikasından kaynaklanmaktadır. Köln belediyesi bunu nihayet kabul edip sosyal ve eğitim alanında bazı olumlu adımları atmıştır. Rom e.V. derneğin idarecileriyle 2004 yılının sonbaharında 'Amaro Kher' ('bizim evimiz') denilen bir 'Roma okulu' açıldı.⁴⁰ Bu okul, daha önce formal eğitim almamış Roma çocuklarını, Alman okullarına gönderebilmeyi hedeflemektedir.

37 Bu grubun oluşması konusunda bkz. Duijzings 1997; Marushiakova v.b. 2001; Kenrick 2001, s.420.

38 Web sayfası da var: <http://www.balkanaegypten.de> (3.4.2006).

39 Bugurci diyalekti için bkz. Boretzky 1993.

40 Bkz. Holl 2005a; Völlmecke 2005. Okulun bir web sayfası da var: <http://www.amaro-kher.de> (3.4.2006). Ayrıca bkz. Rom e.V. derneğin web sayfası: <http://www.romev.de> (3.4.2006). 2003'te daha küçük çaplı bir Roma çocuk projesine, bir mülteci yurdunda Kindermöte denilen bir kuruluş tarafından başlandı, bkz.: http://www.kindermoe-te.de/html/angebot_romaschule.html (7.4.2006). Riedemann 2006 Köln'deki mülteci Roma çocuklarına yönelik olarak yapılan eğitim çalışmalarını değerlendirmektedir. Köln'de 1970 yıllarında Çingenelere (genellikle Sinti) yönelik yapılan sosyal faaliyetler için bkz. Esser 1979.

Bu projenin 'babası' ise Frankfurt/Main şehrinde Romanya'dan gelen Roma çocukları için 1996 senesinde başlatılan 'Schaworalle' projesidir.⁴¹

Yugoslavya'dan sonra Polonya'dan II. Dünya Harbinden sonra değişik zamanlarda gelen Roma grupları Köln'de ikinci en büyük gruptur. Genel anlamda üç gruptan oluşmaktadırlar. Lovara'nın büyük bir kısmı daha önce Almanya'da yaşayan ve bir kısmı Naziler döneminde Polonya'ya sürgün edilen ailelerdendir. Polonya'dan gelen Kalderaşa içinde aynı durum geçerlidir. Bunlardan başka Polska Roma (Leh Roma)⁴² diye adlandırılan, Eflâk diyalektiği konuşmayan bir Roma grubu daha Köln'de daha küçük bir sayıda mevcuttur. Her üç grup genellikle Katoliklerdir, fakat onlarda da Pantkotçuluk gittikçe başarılı olmağa başlamıştır.

Gerçekte Bulgaristan ve Romanya vatandaşları olmalarına rağmen birkaç yıldır üç aylık vizeler aracılığıyla Almanyada kalan Roma Çingenelerinin sayısında bir artış gözlenmektedir.⁴³ Bunlardan özellikle Türkçe konuşan ve Müslüman olanları (Xoraxane Roma), sokaklarda, tramvaylarda veya Türk meyhanelerinde müzik yapmaktadır. Diğer bazıları ise Hıristiyanlardır (Dasikane Roma).⁴⁴

Rheinland'ta Romanya'dan da kısa bir süreliğine gelen Roma grupları da bulunur.⁴⁵ Macaristan'dan gelen Çingenelerin sayısı ise (hem Roma hem de Sinti) bu bölgede oldukça düşüktür. İspanya'dan gelen işçi aileler arasında Gitanos (Kale) Çingenelerinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Bununla birlikte elimizde net bir bilgi yoktur. Benzer bir durum İtalya ve Yunanistan için de geçerlidir. İtalyan göçmenler arasında hem Roma hem de ve Sinti (ve Lalleri) bulunur, fakat tam bir sayı verilememektedir. Yugoslavya'dan gelen bazı Roma aileler, belli bir süre İtalya'da kaldıktan sonra Almanya'ya göç etmişlerdir.⁴⁶

41 'Schaworalle' (Romanes, hey çocuklar') için bkz. <http://www.schaworalle.de> (3.4.2006); Lindemann 2005, s.16-49.

42 Polska Roma ile ilgili bazı bilgiler için bkz. Ficowski 1992, s.89-91.

43 Bulgaristan Roma'nın göçleri konusunda bkz. Marushiakova v.b. 2004.

44 Bulgaristan'daki çeşitli Roma grupları konusunda bkz. Marushiakova/ Popov 1997, s.71-104.

45 Köln şehrindeki yerel bir gazete Bulgaristan ve Romanya'dan gelenlerin Köln'deki yaşamları üzerine bir röportaj yayınladı: Stinauer 2006.

46 İtalya'dan her halde özellikle polis baskısından kaçıp Almanya'ya göç etmişler; bkz. European Roma Rights Center 2000, s.13 ve sonraları. İtalya'daki Çingene mülteciler için ayrıca bkz. Hartlieb 1997; Malpezzi Pnce 2001.

Türkiye'den gelen Roma Çingenerinin çoğu kendileri, "Türk" olarak gösterdikleri için sayıları tam olarak bilinmemektedir. Fakat bu sayı düşünlüğünden daha fazladır.⁴⁷ Bunun dışında kendilerini ne Roma ne de Sinti olarak sayan ve özellikle Türkiye'den gelen Çingenerler Karaçi ve Mıtrıplar'dan da (Dom) bahsetmek gerekir. Fakat onlara Rheinland bölgesinde çok az rastlanır.

Almanya'nın en kalabalık Ermeni cemaati Köln'de bulunur. Cemaat üyeleri arasında bir kaç aile Kastamonu ve Sinop illerinden gelenlerdir. Bunlar diğer Ermeniler tarafından Poşa olarak adlandırılmaktadır. Kehl am Rhein (güney batı Almanya) kasabasında daha fazla bir nüfusa sahip oldukları söylenmektedir. Ancak Kastamonu ve Sinop'tan gelen bu grup kendisini Çingene (Poşa/ Lom) olarak değil, Ermeni olarak göstermektedir.⁴⁸

Küçük sayıda Alevi olan Abdallar da bölgemizde bulunur. Meşhur ozan Neşet Ertaş Köln'e yakın bir kasabada yaşamaktadır.

Almanya'da Sosyolojik bakımdan Abdallar'a benzer bir topluluk bulunmaktadır ve Yenişe (Jenische)⁴⁹ en yaygın adlarıdır. Kendi aralarında kullandıkları bir argo dil vardır ancak bu bir dil sayılmaz. Bu argo'nun Almanca bir grameri vardır fakat kelimeler, değişik dillerden - Yiddiş, Çingenece, yöresel ve sunî kelimeler - alınmıştır.

Sonuç

Görüldüğü gibi Rheinland gibi belli bir bölgede yaşayan Çingenerler homojen bir grup değildir. Bu tespit Türkiye için de geçerlidir. Rom, Dom ve Lom Çingenerleri aralarında diyalekt, coğrafik köken (yerliler, değişik Balkan ülkelerden gelenler) ve geleneksel meslekler bakımından birbirlerinden farklı olan Çingene grupları vardır. Onun için her hangi bir araştırmanın detaylara inmesi zorunludur.

47 Sözde yalnız Balıkesir'den 50 Çingene ailesi Köln'de yaşıyor; Ayrıca Trakya ve İstanbul'dan da Roma Köln'e göç etmiş. 10-15 yıl önce Türkiye'den gelen bazı Roma Çingenerinin bir müzisyenler derneği kurduğu söylenmekteydi. Fakat böyle bir dernek bulunmamaktadır.

48 Seropyan 2000 yılın makalesi Hıristiyan Poşalar arasında protestolar yaratmış. Çingene olarak gösterilmelerini reddetmişlerdir.

49 Almanya'daki Jenische konusunda bkz. Arnold 1980. Nazi ideolojisine yakın olan Arnold'un eserlerini ise dikkatli kullanmak gerekir.

Kaynakça

Acković, Dragoljub, Migration by Roma from former Yugoslavia, Will Guy, Zdenek Uherek, Renata Weinerova (editör): Roma Migration in Europe: Case Studies, s.143-155, Münster 2004.

Acton, T(homas) A., Rom Migrations and the End of Slavery: A Rejoinder to Fraser, Journal of the Gypsy Lore Society, 5th series, vol.3, no.2 (1993), s.77-89.

Anonim: Die Roma durften keine Deutschen sein, Nazi-Opfer nach dem Krieg die Pässe abgenommen - Willkürpraxis dauert an, Roma-Nachrichten (editör: Rom e.V.), Nr.5/ 1990, s.5, Köln

Anonim: Deutsch sein oder nicht deutsch sein, Anna W. kämpfte 40 Jahre um ihre Staatsangehörigkeit, Der Feierabend (Illustrierte Informationsschrift für die älteren Bürgerinnen und Bürger der Stadt Köln), 36.Jg., Nr.432 (Okt.1995), s.14-16, Köln.

Arnold, Hermann, Die Zigeuner, Herkunft und Leben der Stämme im deutschen Sprachgebiet, Olten/ Freiburg i.Br. 1965

Arnold, Hermann, Fahrendes Volk, Randgruppen des Zigeunervolkes, Neustadt/ Weinstraße 1980

Boretzky, Norbert, Bugurdži, Deskriptver und historischer Abriß eines Romani-Dialekts, (Osteuropa-Institut der Freien Universität Berlin, Balkanologische Veröffentlichungen, Bd.21), Berlin 1993

Boretzky, Norbert, Romani, Grammatik des Kalderaš-Dialekts mit Text und Glossar, (Osteuropa-Institut der Freien Universität Berlin, Balkanologische Veröffentlichungen, Bd.24), Berlin 1994

Brand, Mechtild, Für Olga Bamberger, Die vergessene Geschichte - 775 Jahre Frauenleben in Hamm - Werkstattberichte (Notizen zur Stadtgeschichte, 7), Antje Flüchter-Sheryari/ Maria Perrefort/ Eva-Maria Lercche (editörler), (Gustav-Lübcke-Museum), s.249-252, Hamm 2001

Bundesministerium der Justiz (editör): Schutz nationaler Minderheiten in Europa Texte, Materialien, Erläuterungen zum Rahmenübereinkommen des Europarates zum Schutz nationaler Minderheiten, Bonn tarihsiz [1999]

Chorinsky, Michaela: Les Enfants de Dieu, Rituelle Performanz, Schamanismus und Besessenheit in der Pfingstbewegung der südfranzösischen

Gitans, Tübingen 2006 (doktora tezi, Tübingen Üniversitesi), <http://w210.ub.uni-tuebingen.de/dbt/volltexte/2006/2218/pdf/Dissertation.pdf>

Djurić, Rajko, Becken, Jörg, Bengsch, A. Bertolt, Ohne Heim - ohne Grab, Die Geschichte der Roma und Sinti, Berlin 2002

Döring, Hans-Joachim: Die Zigeuner im NS-Staat, (Kriminologische Schriftenreihe, Bd.12), Hamburg 1964

Duijzings, Ger, The Making of Egyptians in Kosovo and Macedonia, Cora Govers/ Hans Vermeulen (editör): The Politics of Ethnic Consciousness, s.194-222, London/ New York 1997

Esser, Oliver-Heinz, Sinti und Roma - Sozialpädagogisches Handeln mit der zigeunerischen Minderheit (in der BRD) untersucht am Beispiel der Stadt Köln, Köln 1999 (Diplomarbeit [mezuniyet tezi] Köln Üniversitesi)

European Roma Rights Center (ERRC) (editör), Campland, Racial Segregation of Roma in Italy, (Country Reports Series Nr. 9), Budapest 2000.

Ficowski, Jerzy, Wieviel Trauer und Wege, Zigeuner in Polen, (Studien zur Tsiganologie und Folkloristik, Bd.7), Frankfurt/ Main v.b. 1992

Fraser, Angus, The Rom Migrations, Journal of the Gypsy Lore Society, 5th series, vol.2, no.2 (1992), s.131-145, Cheverly/ MD

Gay y Blasco, Paloma, Evangelism, drug-addiction and politics among Spanish Gypsies: An example from Madrid, Cambridge Anthropology, vol.21, no.2 (1999/2000), s.41-57, Cambridge

Gilliat-Smith, Bernard, Lálere Sinte, Journal of the Gypsy Lore Society, N.S., vol.2, no.1 (July 1908), s.2-14, Edinburgh

Gilsenbach, Reimar, Weltchronik der Zigeuner, 2000 Ereignisse aus der Geschichte der Roma und Sinti, der Gypsies und Gitanos und anderer Minderheiten, die "Zigeuner" genannt werden, Teil 1: Von den Anfängen bis 1599, (Studien zur Tsiganologie und Folkloristik, Bd.10), Frankfurt/ Main v.b. 1997 (2.düzeltilmiş ve genişletilmiş baskı)

Hancock, Ian, The Pariah Syndrome, Ann Arbor 1987

Hancock, Ian, A Handbook of Vlax Romani, Columbus/ Ohio 1995

Hartlieb, Julia, Die Roma von Rom, Berlin 1997 (Diplomarbeit [mezuniyet tezi] FU Berlin/ Berlin Hür Üniversitesi)

Hase-Mihalik, Eva von, Kein deutscher Paß für deutschen Rom, taz (Die Tageszeitung), 20.8.1987, s.1-2, Berlin

Hermes, Annelore, Bleibe- und Asylrecht für Roma, Christina Kalkuhl/ Wilhelm Solms (editör): Antiziganismus heute, s.20-28, (Beiträge zur Antiziganismusforschung, Bd.2, editör: Gesellschaft für Antiziganismusforschung e.V.), Seeheim 2005

Heupel, Andrea Maria, Zur schulischen Situation von Sinti und Roma in Deutschland, Hagen 1999 (Magisterarbeit [master tezi] FernUniversität Hagen)

Holl, Kurt, "Amaro Kher" - Ein Projekt für Roma Straßenkinder in Köln, Max Matter (editör): Die Situation der Roma und Sinti nach der EU-Osterweiterung, s.137-148, (Beiträge der Akademie für Migration und Integration, H.9, editör: Otto Benecke Stiftung e.V.), Göttingen 2005a

Holl, Kurt, Antiziganismus in der Kommunalpolitik, Am Beispiel der Stadt Köln, Christina Kalkuhl/ Wilhelm Solms (editör): Antiziganismus heute, s.46-57, (Beiträge zur Antiziganismusforschung, Bd.2, editör: Gesellschaft für Antiziganismusforschung e.V.), Seeheim 2005b

Holzinger, Daniel, Romanes (Sinte), (Languages of the World/ Materials, 105), München/ Newcastle 1995

Jansen, Michael, Sinti und Roma und die deutsche Staatsangehörigkeit, Bonn 1995 (doktora tezi, Bonn Üniversitesi)

Jochum, Paul, Staatenlosigkeit als Schicksal, Gießener Hefte für Tsiganologie, 2.Jg., H.2/3 (1985), s.58-63, Gießen

Justin, Eva, Die Róm-Zigeuner, Neues Volk (Blätter des Rassenpolitischen Amtes der NSDAP), 11.Jg., H.5 (Juli 1943), s.21-24, Berlin

K., C., Sinti: „Nomadenseelsorge“ oder Selbstbestimmung, Schaulplatz (Magazin für Köln), 1.Jg., Nr.9 (Sept. 1980), s.22-24, Köln

Kenrick, Donald, Former Yugoslavia: A patchwork of destinies, Will Guy (editör): Between past and future - the Romas of Central and Eastern Europe, s.405-425, Hatfield 2001

Bakewell, Sian, They call me Sheikh - The Odyssey of a Yugoslav Rom, Roma (half yearly journal on the life, language and culture of Roma ...), no.28 (Jan. 1988), s.9-14, Chandigarh

Klebe, Thomas, Staatsangehörigkeit - unbekannt, Zur Staatsangehörigkeit von Zigeunern, Nachrichtendienst des Deutschen Vereins für öffentliche und private Fürsorge, 54.Jg., Nr.3 (März 1974), s.61-63, Frankfurt/ M.

Lindemann, Florian, Schule muss schmecken!, Ermutigende Erfahrungen junger Roma im deutschen Bildungswesen, Weinheim/ Basel 2005

Lockwood, William G., East European Gypsies in Western Europe: The Social and Cultural Adaptation of the Xoraxane, Nomadic Peoples, nos.21/22 (Dec. 1986), s.63-70, Oxford

Lucassen, Leo, "En Men Noemde Hen Zigeuners", De geschiedenis van Kaldarasch, Ursari, Lowara en Sinti in Nederland (1750 - 1944), Amsterdam 1990

Malpezzi Price, Monica, Scholarship and Activism: Toward an Anthropology of Romani Refugees in Italy, Eugene/ OR 2001 (B.A. thesis, University of Oregon)

Marten-Gotthold, Dörte, Der Schutz der Sinti und Roma in der Bundesrepublik Deutschland als ethnische Minderheit gemäß Art.3 Abs.3 GG, (Studien zur Tsiganologie und Folkloristik, Bd.25), Frankfurt/ M. v.b. 1998

Marushiakova, Elena, Popov, Vesselin, Gypsies (Roma) in Bulgaria, (Studien zur Tsiganologie und Folkloristik, Bd.18), Frankfurt/ M. v.b. 1997

Marushiakova, Elena, Heuss, Herbert, Boev, Ivan, Rychlik, Jan, Ragaru, Nadege, Zemon, Rubin, Popov, Vesselin, Friedman, Victor, Identity Formation among Minorities in the Balkans: The cases of Roms, Egyptians and Ashkali in Kosovo, (Minority Studies Society *Studi i Romani*), Sofia 2001

Marushiakova, Elena, Popov, Vesselin, Decheva, Mirella, The Gypsies in Bulgaria and their Migrations, Will Guy/ Zdenek Uherek/ Renata Weinerova (editör): Roma Migration in Europe: Case Studies, s.135-142, Münster 2004

Münzel, Mark, Zigeuner und Nation Formen der Verweigerung einer segmentären Gesellschaft, Mark Münzel/ Bernhard Streck (editör): Kumpania und Kontrolle - Moderne Behinderungen zigeunerischen Lebens, s.13-67, Giessen 1981

Open Society Institute, EU Accession Monitoring Program, Monitoring des Minderheitenschutzes in der Europäischen Union, Die Lage der Sinti und Roma in Deutschland 2002, Göttingen 2003

Piasere, Leonardo, Xoraxané Romá, Encyclopedia of World Cultures, vol.IV - Europe (Central, Western, and Southeastern Europe) (vol. editor: Linda A. Bennet), s.281-283, Boston/ Mass. 1992

Rakelmann, Georgia A., Zigeunerisches Leben, Reimer Gronemeyer/ Georgia A. Rakelmann: Die Zigeuner-Reisende in Europa. Roma, Sinti, Manouches, Gitanos, Gypsies, Kalderasch, Vlach und andere, s.79-127, Köln 1988

Reinhard, Michael D., Die Sprache der deutschen Zigeuner, Band 1: Grammatischer Abriß, (Mitteilungen zur Zigeunerkunde, Beiheft Nr. 1), Mömbris-Dörnsteinbach 1976

Riedemann, Inga, Schulische und sozialpädagogische Betreuungsangebote für Roma-Kinder aus Flüchtlingsfamilien in Köln, Köln 2006 (Diplomarbeit [mezuniyet tezi] Fachhochschule Köln, düzeltmiş şekil)

Ritter, Robert, Die Bestandsaufnahme der Zigeuner und Zigeunermischlinge in Deutschland, Der Öffentliche Gesundheitsdienst, 6.Jg., H.21 (5.Februar 1941), s.486-489, Leipzig

Seropyan, Sarkis, Ermeni Çingeneleri: Poşalar, Agos, sayı 243 (24.11.2000), s.12, Istanbul

Sobeck, Silvia, Zur Entwicklung des neuen Zigeuner-Wohnwagenprojekts Köln-Thenhoven, Fortuinweg - Empirische Aufzeichnungen eines Integrationsversuchs aus dem Jahre 1972, yeri ve yayın tarihi verilmemiş [Köln 1972]

Sozialdienst Katholischer Männer e.V., Köln (editör), Materialien zum Thema „Arbeit mit Zigeunern“, Köln 1981

Stinauer, Tim, Die Höhlenmenschen von Köln, Kölner Stadt-Anzeiger, 27.10.2006, Köln

<http://www.ksta.de/html/artikel/1161673309149.shtml>

Thomas, Christina, Integration durch Achtung und Anerkennung der Differenz: Erfahrungen aus der Praxis im deutschen Bildungssystem, Sabine Hornberg (editör): Die Schulsituation von Sinti und Roma in Europa, s.127-158, (Historisch-vergleichende Sozialisations- und Bildungsforschung, Bd.4), Frankfurt/ Main 2000

Uhlik, R(ade), O denominacijama kod Cigana, Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, N.S. tome 12 (Istorija i Etnografija) (1958), s.133-153, Sarajevo

Völlmecke, Klaus, Sozialpädagogische und schulische Hilfen für Roma-Flüchtlingsfamilien, Max Matter (*editör*): Die Situation der Roma und Sinti nach der EU-Osterweiterung, s.127-136, (Beiträge der Akademie für Migration und Integration, H.9, *editör*: Otto Benecke Stiftung e.V.), Göttingen 2005

Vossen, Rüdiger, Zigeuner, Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung - Katalog zur Ausstellung "Zigeuner zwischen Romantisierung und Verfolgung - Roma, Sinti, Manuschi, Calé in Europa" des Hamburgischen Museums für Völkerkunde, Frankfurt/M. v.b. 1983

Weiler, Margit, Zur Frage der Integration der Zigeuner in der Bundesrepublik Deutschland, Eine Untersuchung der gegenwärtigen Situation der Zigeuner und der sozialpolitischen und sozialarbeiterischen Maßnahmen für Zigeuner, Köln 1979 (doktora tezi, Köln Üniversitesi)

Willems, Susanne, Unrecht auf Lebenszeit?, Zeichen (*editör*: Aktion Sühnezeichen Friedensdienste e.V.), 20.Jg., Nr.3 (Sept.1992), s.12-15, Berlin

Wurr, Rüdiger, Träbing-Butzmann, Sylvia, Schattenkämpfe, Widerstände und Perspektiven der schulischen Emanzipation deutscher Sinti, Kiel 1998

Zentralrat Deutscher Sinti und Roma (*editör*): Minderheitenschutz für Sinti und Roma, im Rahmen des Europarates, der KSZE und der UNO, Minority Protection for Sinti and Roma, within the Framework of the Council of Europe, the CSCE and the UNO, Heidelberg 1994

Laubingerweg

Anna Lina Laubinger
Geb. am 06.06.1938, war ein Sinti-Kind aus Köln.
Sie wurde am 19.06.1943 im KZ Auschwitz ermordet.

Laubinger Sinti Çingenelerinde yaygın bir soyadıdır. Anna-Lina Laubinger, 1938 doğumlu, 1943'te Auschwitz kampında ö(dürü)müş. Anısına Köln'de küçük bir sokak onu ismini taşıyor.

Köln'de bir Türk sokağında düzenlenen sokak şenliğinde kuzey-doğu Bulgaristan'dan turist olarak gelen Roma müzisyenleri de katıldılar.

Sinti Çingeneleeri müziksiz düşünülmez. Bu kemane çalan ihtiyar (rahmetli oldu) meşhur Reinhardt sülalesindendi.

Bielefeld'de (Kuzey-Ren-Vestfalya eyaletinde) Kosovo'dan gelen Roma kalabalıkları.
Kosovo'lu bir Romni'nin mezar taşında Çingenece sözleri.

Makedonya'lı Roma'nın bir sünnet töğününde "milli" kıyafetle dans eden Romniya. Kosovo ve Makedonya Müslüman Roma'da bu güzel giyimler şenliklerde eksik olamaz. Böyle gecelerde bayanlar iki, üç defa elbise değıştirir.

Nazi zamanında sürgün edilip kamplara gönderilen Yahudiler, Çingene ve başka Nazi kurbanları için Köln'ü bir Alman heykeltıraş bu tip anma taşları, en son yaşadıkları evlerinin önündeki kaldırımlara dikti. Köln'de başlanan bu proje (İnternet sayfası: <http://www.stolpersteine.com>) başka şehirlerde de yaygınlaşmaya başladı. Resim, 1940'ta Polonya'ya sürgün edilen dört Sinti için dikilen anma taşları gösteriyor. Köln'deki bazı Sintilerin iradesinden dolayı taşlarda isimleri yazılmamış. Başka Nazi kurbanları için dikilmiş taşlarda ise isimleri bulunur.